

Єднання
заради дії

fama
custom research agency

ЧЕРНІВЕЦЬКА ГРОМАДА

Дослідження локальних політик і програм:
ЯК ВПО ДОЛУЧЕНІ ДО ЖИТТЯ ГРОМАД?

ПРОФІЛЬ РЕСПОНДЕНТІВ

Директорка департаменту соціальної політики Чернівецької міської ради, депутатка Чернівецької міської ради.

Департамент займається соціальними, молодіжними та гендерними питаннями, а також опікується особами, які опинились у складних життєвих обставинах, зокрема ВПО.

Заступниця директора департаменту соціальної політики Чернівецької міської ради.

Відповідальна за роботу з ВПО та молоддю.

МІСЦЕВІ ЦІЛЬОВІ ПРОГРАМИ ТА ІНШІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ

За інформацією інтерв'юєрів, наразі і Чернівецькій громаді діють 3 місцеві цільові програми соціального спрямування. Програми, орієнтовані суто на ВПО, немає, проте у планах Департаменту – створити структурний підрозділ, який опікуватиметься питаннями внутрішньо переміщених осіб і буде відповідальним за напрацювання окремої програми.

Станом на січень 2023 року у громаді зареєстровано 44 925 внутрішньо переміщених осіб.

На момент проведення інтерв'ю програмою «Захист» скористалися 92 409 осіб, з них 83 379 отримали соціальні послуги та 9 030 – матеріальну допомогу. Окремі грошові виплати для ВПО в межах цієї програми не передбачено.

Інших нормативно-правових актів щодо ВПО у громаді немає.

Упродовж 2022 року мешканці Чернівецької громади в 20 разів частіше зверталися за наданням соціальних послуг порівняно з попереднім роком (1085 звернень). Кількість послуг, наданих за зверненнями до Чернівецького КЦ «Турбота», склала 3578, що у 67 разів більше, ніж у 2021 році¹. Учасниця дослідження стверджує, що програмою «Захист», наприклад, серед усіх мешканців частіше користуються жінки, але за програмою підтримки учасників АТО/ООС пільги надають здебільшого чоловікам.

Точної інформації щодо кількості користувачів з-поміж ВПО у громаді немає (окремі показники за послугами можна знайти в інформаційній довідці).

Обсяг фінансування місцевих програм збільшився, адже були додаткові витрати на послуги внутрішньо переміщеним особам. До прикладу, 4 млн грн місцева влада виділила на продуктові набори та засоби гігієни для ВПО. Минулого року департамент соціальної політики отримував пенсію від Міністерства соціальної політики в розмірі 1,8 млн грн на підтримку внутрішньо переміщених осіб.

На сайті та Facebook-сторінці міської ради, департаменту соціальної політики та в місцевих ЗМІ висвітлюється інформація про доступні соціальні послуги. Також її поширюють за допомогою Telegram-чатів із ВПО та в місцях, де можна отримати продуктові набори й одяг.

¹ Інформація з наданих респондентами документів.

Інформаційна довідка

Основними надавачами соціальних послуг є Центр соціальних служб і Чернівецький комунальний територіальний центр «Турбота». Також минулого року в Чернівецькому міському центрі соціальних служб була створена служба «Центр підтримки внутрішньо переміщених осіб²». А вже 2023 року у громаді запрацював Центр допомоги врятованим, де ВПО можуть отримати інформаційно-консультаційні, психологічні та юридичні послуги.

Гуманітарної допомоги внутрішньо переміщеним особам надано на 9 млн грн, з них 8,2 млн грн – на продуктові набори, в тому числі з міського бюджету – 4 млн грн, від Міністерства соціальної політики – 1,8 млн грн. Сформовано та видано ВПО понад 22 тис продуктових пакетів. Допомогу на проживання отримали понад 32 тис переселенців.

Починаючи з лютого 2022 року працівники Чернівецького міського центру соціальних служб надавали гуманітарну допомогу внутрішньо переміщеним особам і родинам, які перемістилися з місць, де проходять військові дії. На сьогоднішній день в гуманітарних пунктах Чернівецької міської територіальної громади допомогу отримали 12 243 родини, в яких виховуються 17 959 дітей.

У Чернівецькому комунальному територіальному центрі «Турбота» 84 внутрішньо переміщені особи загалом отримали 238 послуг зі стаціонарного догляду та інші послуги: транспортні (8 осіб), медичні (80 осіб), соціальна адаптація (66 осіб), натуральна допомога (80 осіб). У Центрі соціальних служб 44 сім'ї ВПО отримали: соціальний супровід (4 сім'ї), консультування (3 сім'ї), представництво інтересів (3 сім'ї), місце проживання у кризовій кімнаті (одна багатодітна родина), 9 сімей потребують соціальних послуг і надалі.

Для осіб з інвалідністю та їхніх родин у громаді створено денний центр перебування та прихисток, де вони можуть жити та отримувати соціальні послуги.

² Інформація з наданих респондентами джерел.

Опис місцевих цільових програм громади, названих учасниками інтерв'ю

Назва програми/ Короткий опис	Чи діє наразі	Обсяг фінансування на 2023 рік, тис грн	Зміни в фінансуванні ³
Програма «Захист» Чернівецької міської територіальної громади на 2022-2024 рр. Надання матеріальної допомоги громадянам, які опинилися в СЖО, та на лікування; щомісячна матеріальна підтримка дітям-сиротам, особам з інвалідністю, людям похилого віку; безкоштовний проїзд для людей пільгових категорій; пільги на відвідування лазень; соціальні послуги для безхатченків	Так	Дані відсутні	Збільшилося
Програма підтримки учасників АТО/ООС Надання одноразової грошової допомоги родинам загиблих; надання пільг на оплату житлово-комунальних послуг сім'ям загиблих, УБД, бійцям-добровольцям	Так	Дані відсутні	Дані відсутні
Програма «Молодь» Реалізація заходів у напрямку молодіжної та гендерної політики; молодіжне будівництво і кредитування для молодих сімей; стажування молоді в міській раді	Так	Дані відсутні	Дані відсутні

³ За оцінкою інтерв'юєрів

ОСОБЛИВОСТІ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ ВПО

Переселенцям достатньо отримати довідку ВПО для того, аби звертатися за допомогою. Єдине обмеження – переселенці не можуть отримувати грошові виплати за програмою «Захист», оскільки вони призначені лише для місцевих мешканців (з реєстрацією проживання у громаді).

Найбільш поширеними послугами, за якими звертаються ВПО, є консультування, медичні послуги, соціальна адаптація та догляд на непрофесійній основі (за нею звертаються переважно чоловіки).

На думку респондентів, найбільше внутрішньо переміщені особи потребують житла.

За словами однієї з респонденток, перед тим, як фіксувати потреби та створювати нові програми для ВПО, їм необхідна інформаційна база з обліком усіх ВПО, а вона на момент інтерв'ю не працювала. Для наповнення такої бази під час видачі гуманітарної допомоги переселенців заохочували заповнювати Google-форму про потреби взамін на продуктовий набір.

У громаді зафіксовано такі перешкоди для ВПО в отриманні соціальних послуг:

Перешкода	Опис перешкоди
Відсутність реєстрації переселенця як ВПО у громаді	Перешкода зафіксована. Без офіційної довідки ВПО переселенець не може отримати допомогу від громади, зокрема матеріальну.
Відсутність зареєстрованого місця проживання у громаді	Перешкода зафіксована. За програмою «Захист» отримати грошові виплати можуть тільки зареєстровані жителі громади. Проте інші соціальні послуги можна отримати, маючи лише довідку ВПО.
Інфраструктурні перешкоди (головним чином – пересування містом)	В інтерв'ю про перешкоду не йшлося.

НАЯВНІ ТА ПЕРСПЕКТИВНІ ПРАКТИКИ ВКЛЮЧЕННЯ ВПО ДО УЧАСТІ В МІСЦЕВОМУ САМОВРЯДУВАННІ

У громаді працює Координаційна рада з питань ВПО при виконавчому комітеті Чернівецької міської ради. Респондентки позитивно відгукуються про діяльність цього органу. До складу Координаційної ради входить рівна кількість представників місцевого самоврядування та представників з числа ВПО, серед яких 6 жінок та 3 чоловіків. Умова приєднання до Ради – участь у діяльності громадської організації.

Серед інших механізмів залучення внутрішньо переміщених осіб в життя громади, респонденти назвали:

- **Молодіжна політика.** У громаді діє молодіжний інтеграційний центр на базі МКУ «Резиденція молоді».
- **Конкурс реалізації проектів.** Для громадських організацій проводили конкурс, в результаті якого можна було отримати грант на проект. Серед учасників були ВПО (до 20 людей отримали міні-гранти).
- **Діяльність хабів.** У громаді створили два хаби: кар'єрний центр «ВОНА.хаб» для працевлаштування жінок, які постраждали від війни чи домашнього насильства, та хаб «Вільна» – простір для жінок, де вони можуть отримати психологічні консультації, відвідати тренінги/навчання/майстер-класи. Обидва проекти реалізуються за підтримки Фонду ООН.

Щоб залучати ВПО до участі в місцевому самоврядуванні, важливо враховувати рекомендації та побажання від них.

„ «Якщо вони будуть бачити, що їхня робота застосовується практично, що вона потрібна, що вона враховується, я думаю, це буде стимулювати їх допомагати», – говорить (дослівно) заступниця директора департаменту соціальної політики. „

Одна з респонденток також вбачає потребу у працевлаштуванні переселенців для інтеграції їх у громаду. Утім, працевлаштування в громаді не сприяє повноцінній інтеграції ВПО, адже не впливає на можливість переселенців брати участь у місцевому самоврядуванні та використовувати інструменти локальної демократії.

Висновок за результатом аналізу місцевих НПА:

Громада	Чернівецька
Всього проаналізовано місцевих НПА	4
Кількість НПА, які потребують змін	4
Статут	1
Кількість програм і рішень, що стосуються виключно ВПО	0
Програми соціального захисту окремих категорій громадян	1
Кількість програм і рішень, що містять заходи, спрямовані на допомогу дітям ВПО	2

Статутом територіальної громади міста Чернівці, затвердженим рішенням Чернівецької міської ради 26.12.2002 [№ 115](#), передбачено, що територіальну громаду міста складають усі жителі міста — фізичні особи (громадяни України, іноземні громадяни, особи без громадянства), які постійно проживають на території міста Чернівців, та їхнє **місце проживання зареєстроване** у встановленому законом порядку.

Програма «Захист» Чернівецької міської територіальної громади на 2022-2024 роки, затверджена рішенням Чернівецької міської ради від 28.10.2021 [№ 534](#), спрямована на надання адресної матеріальної підтримки, покращення надання соціальних послуг громадянам, які опинилися у складних життєвих обставинах, соціальний захист найбільш вразливих верств населення, місце проживання яких **зареєстровано** на території Чернівецької міської територіальної громади.

Програма «Молодь міста Чернівців на 2021-2023 роки», затверджена рішенням Чернівецької міської ради 28.01.2021 за [№ 40](#), не передбачає заходів, спрямованих на інтеграцію молоді та дітей ВПО у громаду.

Програмою розвитку освіти Чернівецької міської територіальної громади на 2021-2023 роки, затвердженою рішенням міської ради від 30.06.2021 [№ 298](#), передбачені заходи із забезпечення безкоштовного харчування в закладах дошкільної освіти та закладах загальної середньої освіти, а також забезпечення безкоштовного проїзду в міському електротранспорті учнів, «батьки яких є учасниками військових дій у східних регіонах України та учасниками бойових дій, загиблими (померлими) під час участі у військових діях в східних регіонах України або організації надання допомоги учасникам військових дій в східних регіонах України та **внутрішньо переміщених з тимчасово окупованої території у Донецькій та Луганській областях, Автономній Республіці Крим і м. Севастополі та районів проведення антитерористичної операції або заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації, які мають відповідні підтверджуючі документи**». Таке формулювання є некоректним, враховуючи, що АТО і ООС завершені та введений воєнний стан в Україні, а також внесено зміни до переліку адміністративно-територіальних одиниць, переміщення з яких дає право на довідку про облік ВПО.

Успішні практики

Чернівецька міська рада своїм рішенням від 15.12.2022 за [№ 994](#) внесла зміни до Програми «Захист» Чернівецької міської територіальної громади на 2022-2024 роки, якими передбачено здійснення за рахунок місцевого бюджету перевезення внутрішньо переміщених та/або евакуйованих осіб із залізничного вокзалу Чернівців до Державного кордону України КПП «Порубне»; облаштування місць розміщення громадян, які у зв'язку з бойовими діями залишили місце проживання/перебування (вимушених переселенців) та осіб, які сприяють вирішенню соціально-побутових проблем внутрішньо переміщених осіб; надання послуг лазні внутрішньо переміщеним особам, які перемістилися з території адміністративно-територіальної одиниці, де проводяться бойові (воєнні) дії на період воєнного стану; облаштування місць розміщення внутрішньо переміщених осіб з інвалідністю.

Рекомендації:

1. З метою реалізації жителями територіальної громади міста Чернівці, в тому числі внутрішньо переміщеними особами, які перебувають на обліку в територіальній громаді міста, права на безпосередню участь у місцевому самоврядуванні, внести відповідні зміни до Статуту, затвердженого рішенням міської ради територіальної громади міста Чернівці, затвердженого рішенням 26.12.2002 за [№ 115](#).
2. З метою усунення перешкод для отримання пільг і допомог окремими категоріями населення, в тому числі особами, які перебувають на обліку в територіальній громаді міста Чернівці як внутрішньо переміщені особи, внести зміни до місцевих цільових програм, а також нормативно-правових актів, що визначають порядок надання пільг в допомог окремим категоріям населення територіальної громади міста Чернівці.
3. З метою посилення соціального захисту внутрішньо переміщених осіб внести зміни та передбачити відповідні заходи в місцевих програмах, зокрема в наступних:
 - Програма «Захист» Чернівецької міської територіальної громади на 2022-2024 роки;
 - Програма «Молодь міста Чернівців на 2021-2023 роки»;
 - Програми розвитку освіти Чернівецької міської територіальної громади на 2021-2023 роки;
 - тощо.

Правове обґрунтування

Стаття 33 Конституції України. Кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, гарантується свобода пересування, вільний вибір місця проживання.

Стаття 5 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб». Довідка про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи засвідчує місце проживання внутрішньо переміщеної особи.

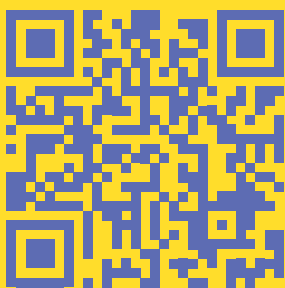
Стаття 2 Закону України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні». Громадянам України, а також іноземцям та особам без громадянства, які на законних підставах перебувають в Україні, гарантуються свобода пересування та вільний вибір місця проживання на її території, за винятком обмежень, які встановлені цим Законом.

Стаття 3 Закону України «Про місцеве самоврядування». Громадяни України реалізують своє право на участь у місцевому самоврядуванні за належністю до відповідних територіальних громад.

Забороняється будь-яке обмеження права громадянина України брати участь у місцевому самоврядуванні, зокрема залежно від терміну проживання на відповідній території.

Запропоновані зміни також забезпечать приведення місцевих нормативно правових актів у відповідність до положень статті 64 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», а також уникнути порушення, передбаченого статтею 119 Бюджетного кодексу України.

www.yednanniazaradyii.org.ua

Це дослідження стало можливим в межах програми «Єднання заради дії», що реалізується IREX разом з Благодійним фондом «Стабілізаційний суппорт сервісів» та за підтримки Державного департаменту США.